

Paimio, Toispuolojannummi.

=====

A. Europaeus. 1928.

Paimion Toispuolojannummen kivikautinen asuinpaikka.

Alustava tutkimus paikalla v. 1928.

Kertomukseen kuuluu H.M.1. 2414:22
8696:4 - 6 ja 8955:1 - 269, 14 valo-
kuvaa (levyt 6938-6949) sekä 5 karttaa.

Kansakoulunopettaja A. Björk oli tiedustellessaan Suomen Muinaismuistoyhdistyksen stipendiaattina muinaismuistoja Piikkiön kihlakunnasta ottanut m.m. talteen Paimion pitäjän Askalan kylästä Toispuolojannummen "hautakuopista" löydetyn koristetun saviastianpalan, joka huomattiin kivikautiseksi, kun se sukeltautui esiin Kansallismuseoon muutettuja muinaisesinevarastoja järjestettäessä (2414:22, vrt. SMYA VIII, s. 44, viivanal. 1, ja s. 54). Tämän johdosta professori A. M. Tallgren kävi paikalla kesällä 1926 johtaessaan opiskelijain retkeilyä Varsinais-Suomessa. Hän noukki tällöin Toispuolojannummen hiekkakuopasta kivikautisia asutuslöytöjä (8696:4 - 6): sädekiviliuskeeseen kappaleen, kvartsi-iskoksen ja saviastianpaloja, joista enin osa oli, huokoisuudestaan huolimatta, koristelunsa nojalla luettava kivikautemme vanhimpaan keramiikkaan (jotavastoin yksi koristamaton pala melkein tasapohjaisesta astiasta muistutti kivikautemme nuorinta tai sitäkin vielä nuorempaa keramiikkaa). Selvänä kivikautisena asuinpaikkana oli nummi siis tutkittava. Tutkimus, joka tuli allekirjoittaneen tehtäväksi, lykkääntyi muiden töiden takia v:een 1928, jolloin sen suoritin syyskuussa.

Toispuolojannummi (kartat 1, 2, kuv. 1 - 3) on n. 200 m pitkä ja 100 - 120 m leveä erillinen soraharju Paimionjoen laakson itäreunalla, Paimion - Tarvasjoen maantien länsisivussa, Askalan kylän mailla, kylästä koilliseen n. puoli-

sen kilometriä, korkeitten savitörmien välissä juoksevan Toispuolojan kylästä erottama. Paimion asemalta paikka on pohjoiseenpäin 3,5 - 4 km. Mäen päällys on n. 45,5 m (topografikartan mukaan yli 46 m) meren pintaa korkeammalla. Syvässä laaksossaan virtaavan Paimionjoen pinta on löytöpaikan kohdilla tuskin vielä viittäkään metriä merta ylempänä (vrt. top. karttaa). Mäki on etelästäpäin katsoen patterimainen, verraten tasalakinen ja viettorinteinen; lounais- ja länsirinteet varsinkin ovat jyrkähköjä; pohjoisrinne on sitävastoin loiva. Mäkeä ympäröivät pellot muilla tahoilla, paitsi kaakossa, missä Toispuolojan pohjoisempi lähdehaara erottaa sen valtamaantiestä. Maanlaatu on mäen länsiosassa pinnempana karkeahkoa harjusoraa, syvempänä hienompaa kerroshiekkaa, idempänä taas pinnasta alkaen verraten hienoa hiekkaa. Alempana rinteillä tapaa jo savea huuhtoutuneen hiekan peittämänä. Mäen poikki länsilounaasta itäkoilliseen kulkee raja-aita, jonka pohjoispuoli on Askalan kylän Keskitalon, eteläpuoli saman kylän Nummentalon maata.

Kivikautinen asutusalue. Harjun länsipäässä on isohko raja-aidan kahtia jakama hiekkakuoppa (n. 50 x 40 m). Sen reunoilta ympäriinsä löytyi, lounaisinta nurkkaa (pisteitten d ja e välillä kartalla 2) lukuunottamatta, iskoksia, saviastianmuruja, luumuruja y.m. asutusmerkkejä (8696:4 - 6, 8955:1 - 2, 98 - 103). Humuskerroksen alla oli sora yleensä punertavaa n. 20 cm:n vahvuudelta. (Mahdollisesti tästä hiekkakuopasta löydetty on kivikirves 6566:2; kivikauden löytöjä lähistöltä ovat 6566:3 - 5, 6583:1, 8956:5 - 7). Kaivauttamistani pienistä koekuopista päättäen on harjun jyrkkä läntinen alarinne jo löydötöntä. Etelärinteellä jatkuu sitävastoin kulttuurikerrosta itäänpäin aina koekuoppaan x saakka (kartta 2). Kankaalle tielautakunnan hiekanottoa silmälläpitäen äskettäin kaivetut koekuopat tarjosivat myös johtoa asutusalueen määrittämisessä. Pari tällaista kuoppaa, joiden reunoissa ei voitu havaita kulttuurikerrosta, osoitti että mäen laki ja pohjoisrinne rajapyykin n:o 2 kohdilla ja eteläpuolella eivät enää kuulu muinaiseen asutusalueeseen. Vanhan, pienen hiekkakuopan reunoista Keskitalon heinämakasiinin luona en myöskään tavannut kulttuurimerkkejä. Asutusalueeksi näyttäytyivät siis mäen länsipää ison hiekkakuopan ympärillä ynnä etelärinne siitä

kaakkoonpäin ainakin kohtaan x asti.

Valtion hiekanotto-alue. Äskettäin on Toispuolojannummen Nummentalon osuudesta 80 x 30 m laaja alue - rajapatsaitten 1 - 4 välillä (näistä on patsas 1 sortunut hiekkakuoppaan) - pakkolunastettu soranottoa varten valtiolle, paikkakunnan tielautakunnan käytettäväksi. Tästä alueesta tulee hiekkakuopan kohdille, eli toisin sanoen on jo käytetty, n. 700 m². Loput, 1700 m², lankeavat, alueen alinta lounais- ja ylintä koillisnurkkaa lukuunottamatta, kivikautiselle asutusvyöhykkeelle. Tämä alue on siis tutkittava sitä mukaa kuin se tulee hiekanotossa hävitettäväksi. Paikkakunnan Tielautakunnalle on tiedoitettu alueen muinaistieteellisestä merkityksestä sekä pyydetty Tielautakuntaa ilmoittamaan tutkimuksia silmälläpitäen Muinaistieteelliselle Toimikunnalle soranotossa aina hyvissä ajoin ennen sen alkua (Muin. T:n kirje n:ro 84, 1929).

Hautakuopat. Ennenkuin selostan paikalla toimittamiani koekaivauksia, on lyhyesti kerrottava Toispuolojannummen hautakuopista, joita paikkakuntalaiset pitävät mäen varsinaisina merkillisyyksinä. Niiden vuoksi mäki on mainittu jo Piikkiön kihlakuntakertomuksessa (SMYA VIII, s. 43 - 44), ja yhdestä tuollaisesta hautakuopasta löydetty oli myös se ensimmäinen saviastianpala, joka johti kivikautisen asuinpaikan jäljille. Nämä hautakuopat ovat enimmäkseen pitkulaisia, 2 - 5 m pitkiä ja 1 - 2 m leveitä, jopa metrinkin syviä vajoamia kankaassa. Tarinan mukaan ne ovat "nuijasodan" aikuisia hautoja, ja ainakin kerran sanotaan niistä löytyneen ihmisen luitakin. Nummella olevan ison hiekkakuopan lounaisreuna leikkasi kolmea tällaista kuoppaa, yhtä noin keskivaiheilta, mutta ei näissä leikkauksissa saattanut nähdä mitään erikoista, vain hieman ympäröivää hiekkaa likaisempaa maata, jota ulottui n. 20 - 30 cm kuoppien pohjaa syvemmälle. Kuoppien tarkoitus jää epäselväksi. Arvatenkin ne ovat myöhäisiä säilytyskuoppia, joskin hautojakin voi olla joukossa, mikäli mainitussa luurankolöydössä on perää. Kuivat soraharjut, jotka aikaisemmin olivat olleet kivikautisina asuinpaikkoina, tarjosivat myös otollista maaperää säilytyskuoppia (nauris-, perunay.m.) ja ruumishautojakin varten. Siksipä tällaisia kuoppia, joilla ei voi havaita olevan mitään yhteyttä kivikautisen asutuksen kans-

sa, on hyvin usein osunut kivikautiselle asuinpaikalle, "Hautakuoppia" on runsaiten Toispuolajannummen länsi- ja lounaisrinteillä, joukossa on m.m. parisen isompaa maatonutta hiekkahautaa, mutta on niitä jokunen idempänäkin harjun etelärinteellä. A. Björk mainitsee niitä olevan "kolmattakymmentä" (SMYA VIII, s. 43-44).

Kaivausalue I.

Nummella suoritin 4 eri koekaivausta, yhteensä 81 m.² Suurimmaksi, 36 m.², tuli ensimmäinen kaivausalue ison hiekkakuopan länsilaitteella; Keskitalon maalla (8955:1 - 103; kartta 3, kuvat 5 - 7). Korkeus yli meren pinnan oli 40,83 - 40,59 m. Kaivausalueen poikki melkein etelästä pohjoiseen ja hiekkakuopan reunan suuntaisesti kulki n. 2 - 3 m leveä ja 20 - 30 cm syvä notkelma. Tähän ojanteeseen oli kasaantunut sekä nuorempia että vanhempia kulttuurijätteitä. Saattoi päätellä, että ojanne oli luontainen ja alkuaan ollut nykyistä syvempikin ja että se sittemmin oli osittain täyttynyt kulttuurimaalla. Notkelman länsipuolella alkoi maa, verraten kohta kaivausalueen länsireunasta lähtien, viettää länteenpäin. Rinteellä aivan lähellä kaivausta oli siinä noita "hautakuoppia" (kaksi näkyvissä kartalla 3), mutta koepistot osoittautuivat sillä taholla tuloksettomiksi (vain yksi kvartsiiskos löytyi). Kivikautisen kulttuurikerroksen alarajaksi tulenee tässä n. 40 - 40,5 m. Maaperä oli kovaa vaikeasti kaivettavaa soraa.

Kulttuurikerros. Mainittua notkelmaa seuraten oli linjoilla C ja D, osaksi myös linjoilla B ja E vahva kulttuurikerros, joka oli syntynyt kolmesta eri ikäisestä eikä aivan peräkkäisestääkään asutuksesta paikalla. Noin 10 cm vahvan humuskerroksen alla oli 10 - 20 cm paksu multamainen paikoin melkein kuin savensekainen kulttuurikerros, jonka pintaosasta löytyi karkeita kivikautta ilmeisesti nuorempia saviastianpaloja ja syvempää edelleen koristamattomia / vähän / niienompia saviastianpaloja, jotka mahdollisesti ovat kivikauden lopulta. Tämä kerros päättyi alinna punertavaan soraan, jota oli n. 5 - 15 cm vahvasti ja joka oli jo verraten löytököyhää. Punertavan soran alla, 30 - 50 cm syvässä oli vielä 5 -

10 cm vahvalti hiili- ja luumurupitoista nokimaata, josta löytyi joitakin iskoksia ja kiviaseiden kappaleita. Puhdas vaalea pohjasora tuli vastaan 30 - 50 cm:n syvyydessä. Kiviesineiden katkelmia, hioimia ja iskoksia oli ylempässä multamaisessa kulttuurikerroksessa melkolaililla.

Ylempässä multamaisessa kulttuurikerroksessa oli heti pintaturpeen alla, 10 - 25 cm syvässä iso hajanainen kiveys, jossa kivet olivat palaneita ja josta ilmaantui hiiltäkin, siis hajonnut tulisijan jäännös (ks. karttaa 3 ja kuvia 6 - 7). Kiviä oli etupäässä vain yhdessä osaksi kuitenkin kahdessa kerroksessa. Kivien joukossa oli muuan iskukivi, jota voidaan muotonsa puolesta verrata rautakautisiin, tarkoitukseltaan tuntemattomiin n.s. kuutiokiviin (8955:59; toinenkin samantapainen kivi löytyi samasta ylempästä kulttuurikerroksesta, 8955:23). Kivilatomuksen päältä löydetyt saviastianpalat (esim. 8955:35, 42, 60) ovat melkein kaikki karkeata keramiikkaa, joka laadultaan muistuttaa jossain määrin eräitä Saltvikin Långbergsödasta löydettyjä C. A. Nordmanin mukaan pronssikautisia saviastianpaloja (Kansallismuseon näyttelykaappi 35), mutta jota voidaan verrata myös erinäisiin karkeisiin rautakauden keramiikkalaatuihin. Muuallakin kaivausalueella tuli tämä keramiikka vastaan ensimmäisenä, heti pintaturpeen alla esim. 8955:9, 26), josta päättaen se edustaa nuorinta asutuskerrosta paikalla. Kivilatomuksen kivien lomasta ja alta löydetyt saviastianpalat ovat hienompaa ja tiiviimpää savea (8955:38, 45, 65), ja vaikka ne ovatkin koristeettomia ja epätyypillisiä, siis vaikeasti ijältään määrättäviä, muistuttavat ne kuitenkin eräitä Maarian Kärämäen ja Espoon Finnsin paloja ja ovat mahdollisesti siis myöhäiskivikautisia (huomauttaa voi, että ne muistuttavat myös esim. Kirkkonummen Sikunsuolta tavattua, ijältään määräämätöntä keramiikkaa, ks. SMYA XXXII:1, s. 25 - 26). Tällaisia saviastianpaloja on ehkä noin puolet tältä kaivausalueelta tavatusta keramiikasta. Hyvin samannäköisiä saviastianpaloja on seuraaviltakin kaivausalueilta, kulttuurikerroksen yläosan löydöissä. Mainittu kivilatomus on mahdollisesti jo näiden viimeksi mainittujen saviastianpalojen edustaman asutuksen ikäinen, mutta vielä luultavammin vasta latomuksen päälle kasautuneitten karkeitten saviastianpalain ja

latomuskivien joukossa tavatun kuutiokiven aikainen. Tässä yhteydessä mainittakoon, että ylemmästä kulttuurikerroksesta löydettyjen hioimien joukossa on joitakin särmikkäitä kappaleita (8955:11, 29, 36; niille on vastineita esim. Maarian Kärämäen löydöissä), jotka lienevät näiden nuorempien keramiikkalaatujen aikaisia, lähinnä samanikäisiä kuin otaksutut myöhäiskivikautiset saviastianpalat, joiden ikäistä osa muustakin kivikalustosta voi olla. Molemmat nuoremmat keramiikkalaadut ovat astiamuodoltaan tasapohjaisia ja kaarevareunaisia tai kaulakkaita.

Alempi kulttuurikerros. Multamainen myöhempi kulttuurikerros loppui 20 - 30 cm syvässä punertavaan n. 5 - 15 cm vahvaan sora-kerrokseen, jonka alla, luontaisen ojanteen pohjalla, pääasiassa linjaa C myöten, kulki n. 30 - 50 cm syvässä 5 - 10 cm vahva hiili- ja luumurupitoinen nokimaakerros, joka oli vahvinta ruudussa C:4 ja C:6. Tästä kerroksesta löytyi kaksi hiotun kiviaseen sirpaletta, vuorikristallinen kaavin, vuorikristalli-iskos, kivilaji- ja kvartsi-iskoksia yhteensä 9 kappaletta ja runsaasti palaneita luumuruja, joita ylemmässä multamaisessa kerroksessa oli vain ni-meksi, mutta ei keramiikkaa, (8955:17, 27 - 28, 39-40, 47-48, 51, 54, 55, 58, 66, 68, 72, 76). Ilmeisesti on tämä kerros paikalle ensimmäisenä syntyneen kivikautisen kulttuurikerroksen tyypillinen pohjaosa, johon asti myöhempien asutusten kosketukset eivät ole ulottuneet ja joka vastaa seuraavalla kaivausalueella tavattua kulttuurikerroksen mustahkoa pohjaosaa. Tämän vanhimman kulttuurikerroksen löytörikas ylempi osa on taas sekautunut myöhempisiin asutusjätteisiin; näin on mielestäni selvitettävä ylemmän multamaisen kulttuurikerroksen runsas kivikalusto, jossa tietenkin on myöhäiskivikautisiakin aineksia. Mainittakoon, että kulttuurikerroksen pohjaosasta tavattua, kivikautisilla asuinpaikoilla verraten harvinaista vuorikristallia löytyi joku iskos pintakerroksestakin (8955: 7, 33). Aremmat esineet, esim. varhaisimpaan kulttuurikerrokseen kuuluneet saviastianpalat, ovat voineet hävitä myöhemmän asutuksen jaloissa.

Linjoilla F ja G oli tämä vanhin kivikautinen asutuskerros säilynyt kokonaisuudessaan jokseenkin koskemattomana. Ylempi multa-

mainen kulttuurikerros puuttui kokonaan ja nuorempia keramiikka-laatuja löytyi vain joinakin hajapaloina (8955:81). Samoin oli laita linjalla A. Tästä päättäen on myöhempi asutus paikalla keskittynyt vain ojanteen kohdalle linjoille B - E. Linjalta G otetut mitat kulttuurikerroksesta osoittivat humusmaan 10 cm vahvaksi; sen alla oli punertavanruskeaa soraa 10 - 15 cm ja alina oli 5 - 15 cm vahvasti hiilensekaista, luumurupitoista nokimaata koskematonta pohjasoraa vastassa. Täällä oli niukanlaisten löytöjen (8955:77 - 97) joukossa säilynyt myös jonkunverran varhaisia, huokoisia kivikautisia saviastianpaloja (8955:78, 81, 84, 92, 96), jotka juova- ja lovikoristeistaan päättäen kuuluvat kivikautemme vanhimpaan, n.s. Sperringsin keramiikkaan. Löytöjä oli läpi kulttuurimaan aina alinta nokimaakerrosta myöten, mistä paitsi luumuruja ja joitakin iskoksia ilmaantui jokin saviastiamurukin.

Kaivausalueen I kohdalla on siis käsitykseni mukaan asuttu ensin kivikautemme alkupuolella; tämän ajan kulttuurikerros on jäljellä kokonaisuudessaan ojanteen reunoilla, jotavastoin itse ojanteessa vain kerroksen pohjaosa on säilynyt sekoittumattomana. Ojanteen kohdilla on sittemmin ainakin kahdesti, ensikertaa ehkä jo kivikauden lopulla ja sen jälkeen vielä pronssi- tai rautakaudella pidetty asuntoa. Näiden myöhempien asutuksien aikana on syntynyt ylempi, multamainen kulttuurikerros hajonneine liesikiveyksineen, sekaantuen paikan aikaisempiin kivikauden jätteisiin.

Alueen löydöistä mainittakoon vielä erikseen 3 pii-iskosta, jotka näyttävät olevan läntistä, ehkä skandinavista piitä. Niistä on yksi retusoitu kappale löydetty ruudusta G:2 (8955:87) ja voisi siis olla jo paikan varhaisimman asutuksen aikainen; tämän asutusjakson löydöissä on pii ylen harvinaista; Sperringsin poikkiteräinen nuolenkärki on kuitenkin loistavana poikkeuksena. Toisen piiliuskan (8955:63) löytösuhteet viittaavat taas yhdenaikaisuuteen paikan toisen, luultavasti myöhäiskivikautisen asutuksen kanssa, kolmas liuskare (8955:31) on merkitty löydetyksi heti pintaturpeen alta. Omasta puolestani luulisin kaikkien näiden piiliuskareiden kuuluvan paikan nuorempiin asutuskerroksiin, lähinnä myöhäiskivikautiseen.

Kaivausalue II:1.

Maaperä oli sekä kaivausalueella I että ison hiekkakuopan laiteilla yleensäkin vaikeasti kaivettavaa kovaa soraa ja kulttuurimaa sentähden keramiikkaköyhää ja ohutta. Erikkäiset löydöt eivät tämän vuoksi myöskään eroittuneet riittävän selvästi toisistaan. Kaivettaessa koekuoppia harjun etelärinteelle Nummentalon puolelle havaittiin kulttuurimaa erittäin vahvaksi sekä hiekka hienoksi ja tutkittavaksi otolliseksi jokseenkin mäen eteläsivun keskikohdilla, n. 30 m itäkaakkoon hiekkakuopan kaakkoisnurkasta. Päätin avata täällä muutamia koekaivauksia, saadakseni parempaa selvää asuinpaikan luonteesta ja iästä. Pian osoittautuikin että osuttiin oikealle kohdalle. Kulttuurikerros oli täällä poikkeuksellisen väkevää ja sangen löytörikasta.

Ylin kaivausalue II:1 supistui vain 22 m:ksi, siksi aikaavieväksi tuli sen tarkastaminen. Sen korkeus meren pinnasta on 44,21-43,86 m. Se on loivasti eteläänpäin viettävällä vankkaa mäntymetsää ja kastikasheinää kasvavalla rinteellä lähellä mäen lakea (kartat 2 ja 4, kuvat 8 - 9; 8955:104-233).

Kulttuurikerroksen vahvuus vaihteli, kaivausalueen yläsiivessä, ruutujen II - V:4-5 reunoista otettujen mittojen mukaan, 45 cm:stä (II:5, IV:5) 60:een (II:4, V:4) ja 65 cm:iin (III:5). Sen eri osat olivat kauttaaltaan samat, vain eriväristen kerrostumain vahvuudessa oli erilaisuutta. Pintaturpeen, humuskerroksen paksuus oli jokseenkin 10 cm, sen alla oli ruskeanharmaa, multamainen kerros, jonka vahvuus vaihteli 5 - 15 cm:iin, sitten alkoi tyypillinen punertavanruskea, alempana usein melkein punanen kerros, joka oli yleensä n. 25 cm paksu, mutta esim. ruudussa II:4 paikoin 30 cm ja ruuduissa IV:5 ja V:5 taas vain 15 cm paksu. Syvinnä oli likainen, multamainen noen ja hiilensekainen pohjakerros, jonka vahvuus vaihteli 5 - 15 cm:iin ja jonka väkevyydessä oli myös erilaisuutta: se oli paikoin tuoreena melkein mustaa, paikoin taas punertavanharmaata, mutta erottautui kaikkialla selvästi ylemmästä ruskeasta kerroksesta muodostaen profiileissa leveän, tumman juovan sen ja vaalean pohjahiedan väliin. Koskematon pohjahiekka tuli vastaan 45 - 65 cm syvässä.

Erikoisen väkevää kulttuurikerros oli ruuduissa VI:3-4, varsinkin sen mustahko pohjaosa. Näiden ruutujen väliviivalla mitattiin humuskerroksen ja sen alaisen multamaisen kerroksen yhteiseksi paksuudeksi 15 cm, ruskeanpunertavan kerroksen vahvuudeksi 25 cm. Koskematon hiekka tuli paikoin vastaan vasta 65 cm:n syvyydessä

Kaivausalueen leveämmässä alaosassa, osaksi jo linjalla VII ja VIII oli kulttuurikerros yleensä heikompaa; likainen pohjakerros oli nimittäin monin kohdin aivan kalvomaisen ohut. Humuskerros 10 cm, ruskea, syvemmällä paikoin vahvastikin punertava kerros/roksen vahvuus oli 25 - 30 cm paksu, päättyen alinna hienoon harmaaseen juovaan, jonka alla 35 - 40 cm syvässä koskematon pohjahiekka kohta alkoi. Mutta tuo ohut harmaa pohjakerros paisui muutamien kohdin sangen vahvaksi, muodostaen puhdasta pohjahiekkaa vasten selvästi rajoittuvia kuopanteita.

Selväpiirteisoin tällainen kuopanne, ilmeisesti pienen asuinkuopan jäännös, oli ruuduissa VI - VII:5 - 7. Se oli 2 m pitkä ja 1,25 m leveä soikea alue, jonka kohdalla tavallista väkevemmän värisen punertavanruskean kerroksen alla oli likaista punasenruskeanmustaa ruokamultamaista kulttuurimaata, samanlaista kuin syvinnä linjoilla II - V, n. 20 - 30 cm vahvasti eli pinnasta lukien 60 - 70 cm syvään, kuten profiileista kartalla 4 selviää. N. 40 cm syvyydessä olivat kuopan piirteet jo sangen selvästi näkyvissä (kuva 9). Kuopan kohdilla oli n. 35 - 50 cm syvässä hajallaan joi-takin palaneita kiviä, jollaisia tavattiin muualtakin kulttuurikerroksesta. Mustahko maa kuopan pohjalla oli hiilen ja luumurujen sekaista; siitä löytyi m.m. kaksi saviastianmurua, toinen huokoista, toinen luumurunsekaista savea, jälkimäinen (8955:213) ehkä savi-idolin kappale. Nämä, varsinkin edellinen, osoittavat, että kuoppa on asuinpaikalta löydetyn vanhimman keramiikan ikäinen. Lisäksi tavattiin iskoksia, m.m. sädekiviliuskesiruja, luumuruja ja punaväriä (8955:210 - 215). Aivan kuopan reunoilta 32 ja 42 cm syvästä löydettiin punertavasta kulttuurimaasta (toinen aivan sen pohjalta) kaksi savi-idolin kappaletta (8955:199, 209). - Arvelen että tämä kuoppa on jäännös jonkunlaisesta maahan osaksi syvennetystä kuoppasunnosta, jota esim. kylmänä vuodenaikana on käytetty makuupaikkana.

Sehän on parhaaksi tavallisen parisängyn kokoinen. Kooltaan se ei ole pienempi kuin esim. Volhyniassa kes. 1926 löss-maasta esiinkaivetut kuoppa-asunnot. Kun asuinkuoppa on paikalta tavatun vanhimman keramiikan ikäinen, on syytä huomauttaa, että samantapaisia joskaan ei näin selväpiirteisiä kulttuurimaakuopanteita on ennenkin tavattu juuri saman varhaisimman kivikautisen keramiikkamme aikuisilta asuinpaikoilta (Espoo, Sperrings; Lappträsk, Fällismalm; Uusikirkko, Kaukjärvi; Kiikoinen, Uusjaara). Jonkunlaisten säilytyshautojen jätteinähän näitä kuoppia saattaisi myös pitää.

Tämä kulttuurimaakuoppa ei ollut kaivausalueen ainoa. Kaivauksen lounaisnurkassa oli vahvempaa kulttuurimaata ruuduissa VIII:4 - 5. Se ulottui n. 40 - 50 cm syvään, mutta syveni ruudun VIII:4 alareunan keskikohdilla jyrkänlaisesti aina 80 cm:iin saakka. Kulttuurimaa tässä kuopassa oli kuitenkin heikompaa ja vähemmän multamaista kuin edellisessä. Löydöistä ks. 8955:228 - 229; paria nuoreen pintakeramiikkaan kuuluvaa saviastianpalaa epäilen ylempää kaivausalueen reunaleikkauksesta pudonneiksi (ks. kartta 4 ja kuva 9, oikeanpuol. reuna).

Ruudussa VII:4 oli aivan pieni, n. 35 cm:n läpimittainen kuopanne täynnä multamaista kulttuurimaata 40 - 65 cm syvässä (näkyv. etualalla kuvassa 9, vrt. karttaan 4; löytöjä vain 1 kvartsi-iskos).

Arvatenkin on kulttuurikerroksen musta pohjaosa myös ruudussa II - IV:4 - 5 ja V - VI:3 - 4 pääasiassa jäännöistä tällaisista kuopista, jotka ovat sotkeutuneet toisiinsa, esim. tiheydensä vuoksi tai siksi, että niiden paikkoja on aikojen kuluessa muuteltu. Yhtyyhän ensinnä selostetun asuinkuopan likanen pohjamaa kapeita "käytäviä" myöten pohjoisessa tähän mustaan pohjakerrokseen. Esim. ruuduissa V - VI:3 - 4 ulottui musta pohjakerros sangen löytörikkaana ympäristöä syvemmälle eli 60-65 cm syvään melkein pyöreänä n. 2 m:n läpimittaisena kuviona, jonka piirteet erotuivat selvimmin kaakossa heikompaa kulttuurimaata vasten (ks. kuvaa 9, vasen alareuna). Arvelen, että tässäkin on kyseessä asuinkuoppa, joskin sen rajat enimmäkseen häipyvät ympäröivään

väkevään kulttuurimaahan. Tämä kuoppa, varsinkin sen mustahko, hiilen ja luumurujen sekainen pohja-osa oli erikoisen löytörikas (8955:147 - 171), m.m. saatiin siitä runsaasti varhaiskivikautista keramiikkaa, joka esiintyi isoina paloina, joskin ne huokoisina ja hauraina särkyivät talteenotettuina, sädekiviliuskeiskosten kappaleita, joiden joukossa useampia hiotuista kiviaseista lohjenneita, hioimien paloja, porfyriitti- ja kvartsi-iskoksia sekä paljon palaneita luita. Erikoisesti mainittakoon 2 savi-idolin katkelmaa (8955:153, 154), jotka löytyivät 40 ja 45 cm syvästä, jälkimäinen mustasta pohjakerroksesta. Aivan likeltä kuopan pohjoisreunaa löytyi vielä kolmas idolin kappale (8955:130), sekin kulttuurikerroksen mustahkosta pohjaosasta 40 cm syvästä. Tämän kuopan kohdalla oli ruudussa V:4 pieni kivikoko vain 35 cm syvässä; se on siis itse kuoppa-asuntoa nuorempi, ehkä paikan myöhemmän asutuskerroksen aikuinen, mikäli se on tarkoituksellinen, eikä satunnainen kivikasauma.

Ruuduissa VIII:6 - 7 alkoi 30 cm syvässä 65 x 75 cm laaja hiilisohjulaikä, joka patamaisena kuopanteena ulottui 60 cm syvään. Se on ehkä n.s. tulensäilytyskuoppa (vrt. Fornvännen 1916, s. 168). Tämä hiilikuoppa näkyy valokuvassa 9 (vrt. karttaan 4).

Löytöjä tuli sängen runsaasti. Luetteloa (8955:104 - 233) tarkastaen voi helposti huomata, että ne kuuluvat kahteen eri asutuskerrokseen, joista nuorempi on kenties suunnilleen samanikäinen kuin toinen, keskimäinen, asutuskerros kaivausalueella I. Viimemainitulla tavatusta nuorimmasta, kivikautta myöhemmästä asutuskerroksesta ei täällä sitävastoin tavattu jälkiä (paitsi ehkä jotain saviastian hajakurua, esim. 8955:134). Itse kulttuurikerroksessa ei tätä kahtiajakoa saattanut huomata niinkään selvästi kuin alueella I, ellei linjoilla II - VI heti pintaturpeen alla havaittua, ohutta, multamaista kerrosta lueta paikan myöhemmän asutuksen tilille ja pidetä alueella I tavatun ylemmän asutuskerrostuman vastineena. Mutta sitä lukuunottamatta oli kulttuurikerroksen rakenne tyypillisen kivikautinen. Kivikalustossa ei myöskään voida tehdä varmaa kahtiajakoa. Mitään erikoisesti nuorina

pidettäviä tyyppejä siinä ei ole, kuten esim. kuutiokivet ja eräät särmikkäät hioimet alueella I. Heti pintaturpeen alta lähtien tavatut sädekiviliuskeaseiden palat ja iskokset, jotka ovat luonteenomaisia kivikautemme vanhimman keramiikan aikuisille asuinpaikoille, hietakivihioimet y.m.m. ovat yleensä senlaatuksia, että lukisin ne kernaimmin paikan vanhimpaan asutuskerrokseen. Voidaan olettaa, että ne ovat vanhemman kulttuurikerroksen yläosissa sekautuneet myöhemmän asutuksen jättämään keramiikkaan. Pii-iskoksia, joita oli jokunen alueelta I, ei täältä tullut ensinkään. Kvartsi- ja kivilaji-iskoksista voi tietysti osa kuulua nuoremman asutuksen jätteisiin, samoin hioimista (esim. jokunen kiertäen hangatun hioinkiven palanen 8955:110, 126). Pari ehyttä kiviastetta, 15 cm syvästä löydetty kourutaltilta (8955:222) ja pieni tilapäistaltilta (8955:200), joista edellinen oli aivan lähellä pintaa, vain 15 cm syvässä, ovat molemmat sädekiviliuskettä ja menestyksellä vanhimman asutuskerroksen muistoihin luettavia. Luumuruja, jotka kuulunevat pääasiassa paikan varhaiskivikautisiin asutusjätteisiin, oli myös jo kulttuurikerroksen pintaosissa, vaikkakin eniten mustahkossa pohjakerroksessa.

Mutta keramiikassa oli kahtiajako sangen selvä, sekä laadussa että löytösuhteissa. Kulttuurikerroksen yläosista, yleensä n. 30 - 35 cm:n syvyyteen asti, siis pintaturpeen alaisesta multahiedasta ja punasenruskean kerroksen ylä- ja keskiosista, löytyi runsaalla tavalla verraten ohuita ja tiiviitä, etupäässä koristamattomia, mutta joskus hienoilla kampaleimoilla koristettuja saviastianpaloja sekä vain joinakin hajakappaleina huokoisia tai karkeita, usein koristettuja ja koristelusta päätellen kivikautemme vanhimpaan keramiikkatyylisiin luettavia paloja. Kulttuurikerroksen pohjaosissa, varsinkin alimmassa mustassa kerrostumassa, oli sitävastoin vain yksinomaan näitä jälkimäisiä paloja, paikoin sangen runsaastikin (esim. ruuduissa VI:3 - 4). Yksi huomattavampi poikkeus tästä säännöstä on kuitenkin: ruudusta VIII:4 talteenotettujen pohjimmaisten löytöjen joukossa on kolme nuorempaan keramiikkaan kuuluvaa palaa; kuten jo sanoin, epäilen, että ne ovat pudonneet ylempää, kaivausalueen reunaleikkauksesta, sitä profiilin ottoa varten suoraksi

lapioidessa ja joutuneet näin pohjalöytöjen kääntöön (8955:229). Saviastialöytöjen mukaan on siis paikan alkuperäinen, varhaiskivikautinen kulttuurikerros myöhemmän asutuksen aikana tullut uudelleen pengotuksi n. 30 - 35 cm syvään, joten punaruskean kerroksen pohjaosa ja pohjimmainen mustahko kerros ovat säilyneet jokseenkin sekoittumattomina. Luettelosta voi tämän löytöjärjestyksen helposti todeta. Kulttuurikerroksen keskikohta, n. 30 - 40 cm:n syvyydellä, oli yleensä verraten löytököyhää, nuorempien saviastianpalojen määrä kun siinä väheni eikä vanhempien runsas esiintyminen vielä alkanut.

Paikan vanhimpaan asutuskerrokseen kuuluvan keramiikan ikä tuli jo yllä mainituksi. Savenlaadultaan se on sangen huokoista ja siksi huonosti säilynyttä, eroten siinä suhteessa muualta tavatusta saman asteen keramiikasta, jossa huokoisuus on harvinaista joskin joskus tavattua. Nähtävästi on sekoitusaineena käytetty kalkkipitoista kiveä, ja jos sitä on ollut yhtä runsaasti, kuin karkeata maasälpärouhetta muualta tavatussa vastaavassa keramiikassa, ymmärtää hyvin huonon säilymistilan. Koristeet: leveät juovat, lovet, pikkukuopat ja lyhyet kampaleimat muiden aiheiden yli kulkevina harvoine kuoppariveineen ovat muualta hyvin tunnettuja, joskin koristeyhdistelmissä on uusiakin piirteitä. Punamaalia voi myös huomata useissa paloissa. Astian pohja on parista pohjapalasta päättäen suiponpyöreä. Nuorakampaa ei ole. Toispuolojannummen löydöt vastaavat näin ollen Sperringsin ylemmän asuinpaikan nuorempaa keramiikkaa (ks. SMYA XXXVI:1, s. 49 ja seur.). Varsinais-Suomesta ei ole aikaisemmin tavattu näin vanhaa kivikautista keramiikkaa. Maarian Jäkärän vanhin keramiikka kuuluu vasta seuraavaan ala-asteeseen kehityksessä, ollen samanikäistä tai vähän nuorempaakin kuin Sperringsin alemman asuinpaikan saviastiat ja Lappträskin Fällismalin II:n kaivausalueen keramiikka. Syytä on tässä kohden huomauttaa myös Jäkärän vanhimman keramiikan suuresta huokoisuudesta.

Toispuolojannummen kaivausalueen II:1 nuorempi keramiikka on taas savenlaadultaan tiivistä, joskin vähin kivisirusekaista. Astiat ovat olleet kaarevaneunaisia ja tasapohjaisia. Sekä reuna- et-

tä pohjapaloja on. Vyöliitoskohtia on näkyvissä. Enin osa paloista on koristeettomia. Niistä on osa samantäpaisia, kuin alueen I hienommat koristamattomat, mahdollisesti myöhäiskivikautiset palat (ks. edelle), osa on niitakin sileämpipintaisia, muistuttaen melkein nuorakeramiikkaa, jonka jälki-ilmiöitä ne ehkä ovatkin. Muutamissa näissä paloissa on koristeina hienoja kampaleimoja (8955: 106, 117, 128, 134, 206), mutta tyypillisen kampakeramiikan kuoppia ei näy. Luulenkin, että nämä kampaleimat on rinnastettava kivikautemme nuorimmilta asuinpaikoilta, esim. Kangasalan Pohtiosta ja Espoon Finssistä tavattuihin samanlaisiin koristeihin (SM 1925, s. 27, SMYA XXVI:1, s. 57). Näin on siis saatu tälle keramiikalle jonkunlainen alustava tarkempi aikamääräys.

Tärkeimmät alueen II:1 löydöistä ovat kuitenkin savi-idoolien katkelmat. Niitä on 5 varmaa (8955:130, 153-54, 199, 209), jotka edellä jo mainittiin. Ne ovat löytyneet kaikki oletettujen asuin-kuoppien reunoilta, kuten jo on kerrottu, 32 - 45 cm syvästä. Kaksi on punertavan ruskeasta maasta, sen keski- ja alaosista, ainakin kaksi kulttuurikerroksen mustahkon pohjakerrostuman yläosasta, ja viides mainittujen kerrostumien rajamailta. Tästä päättaen ne olisivat samanikäisiä paikan vanhimman varhaiskivikautisen keramiikan kanssa. Epävarmoja idolin katkelmia on kolme (8955:164, 188, 213), joista yksi tosin muista eroavaa sekoitettua savea; niistä on kaksi kulttuurikerroksen pohjaosasta, mutta kolmas pieni sirunen (188) pintaosasta, mikä ei järkytä aikamääräystä, sillä tavattiinhan vanhinta keramiikkaakin hajapaloina yhtä matalalta. Idolien yhdenikäisyys vanhimman keramiikan kanssa tuntuu siis selvältä, löytösuhteitten mukaan arvioiden. Savenlaadultaan, joka on, yhtä epävarmaa katkelmaa lukuunottamatta, aivan sekoittamatonta ja tiivistä, sekä piirto-ornamenttiansa puolesta eroavat nämä idolit jyrkästi niiden kanssa samanikäiseksi saamastamme keramiikasta. Tällainen vastakohtaisuus on kuitenkin ymmärrettävää, kun on kysymys idooleista, joissa vanha muoto, tekniikka ja koristelu saattoi kauan säilyä melkein samanlaisena uskonnollisten perintäkaavojen sitkeydellä, riippumatta jokapäiväisen elämän tarvekapineiden muuttumisesta. Paimion idolit ovatkin, samanaikaiseen karkeaan ja koris-

tekylläiseen keramiikkaan verrattuina, kuten muistoja jostain aikaisemmista kosketuksista korkeampien kulttuurimuotojen kanssa. Kampakeramisilta asuinpaikoiltamme (Kaukola, ^{Räisälä} Häyrymäki, Pihtipudas-Virtala) on ennenkin tavattu idoleja, jotka tosin tuntuvat löytösuhteista päättäen lähinnä vasta tyypillisen kampakeramiikan ikäisiltä. Ne eroavat kuitenkin melkoisesti Paimion idoleista. Kaukolan idoleissa (Pälsi, SMYA XXVIII:1, t. XIX:1, 2) viittasivat sentään ikäänkuin kapean taltan kärjellä tehdyt koristeet, jotka ovat perintöä aikaisemmasta juuri Toispuolajannummen vanhimpien löytöjen kanssa samanaikaisesta keramiikkatyylistä (vrt. esim. SMYA XXXVI:1, s. 53, kuv. 10, a), siihen, että tällaisilla idoleilla olisi kampakeramisessa kulttuurissa jo vanhemmat sukujuret, kuten Paimion löydöistä nyt onkin todettavissa. Muutamissa idolin katkelmissa näkyy jälkiä punamaalauksesta (8955:153, 199), joka on tyypillistä varhaisimmalle keramiikkatyylillemme ja jota on havaittavissa myös juuri siihen kuuluvissa Toispuolajannummen löydön paloissa. Sitä esiintyy kylläkin myös ahvenanmaalaisissa idolien katkelmissa. Ahvenanmaan idolit voidaan melkoisella varmuudella sijoittaa vasarakirveskulttuurin ajan lopulle, siis noin III ja IV kivikauden periodin vaihteeseen. Ne ovat siis huomattavasti paimiolaisia nuorempia ja erilaisuuttahan onkin molemmissa paljon, joskin on yhteisiäkin piirteitä. Kun kuitenkin kaivausalueen II:1 nuorempi keramiikka tulee likimain samanaikaiseksi Ahvenanmaan idolien kanssa, syntyy epäilyksiä, että Paimion idolit olisivat sittenkin vasta paikan nuoremman asutuksen aikuisia ja siis jotenkin yhdenikäisiä kuin ahvenanmaalaiset kuviot. Paimion idolien savenlaatu, joka on hyvin samanlaista kuin nuorakeramiikassa, ja piirtokoristeet, jotka muistuttavat nuorakeramiikassa yleisiä piirtorivejä, tukevat näitä epäilyjä. Lisäksi tavattiin kaivausalueelta II:1 palaneita savipaakkuja (8955:107, 135, 140, 146, 151, 170, 174, 207), joissa savenlaatu oli enimmäkseen samanlaista, kuin idoleissa; niistä löytyi enin osa kulttuurikerroksen pintaosasta, joskin niitä ilmaantui myös syvempääkin (151, 170). Muuan näistä savipaakuista näyttää selvänlaisesti asumuksen savitiiviste-palalta (207) ja toiset voisivat olla hyvin tilapäisiä, tuleen joutuneita savenvalantajätteitä, yhtä hyvin nuorempia kuin vanhempia,

joten vakavampaa huomiota ei tähän vertailuun idolikysymyksessä tarvitse kiinnittää. Tulevissa kaivauksissa on kuitenkin otettava täysi selvyys siitä, kumpaanko asutuskerrokseen idolit kuuluvat. - Paimion idolien vertailu kaakkoiseurooppalaisiin rinnakkaisilmiöihin on tässä jätettävä sikseen. Huomautettakoon vain, että monet yksityiskohtaiset yhtäläisyydet, esim. sisäkkäiset rombikuviot (8955:153, vrt. Hoernes-Menghin, Urgeschichte der bildenden Kunst, S. 309, kuv. 1), koristeaiheita reunustavat okarivit (8955:130, 153, 154, vrt. Hoernes-Menghin, s. 347), kuopat, joissa lienee pidetty höyheniä t.m.s. (8955:199, vrt. Hoernes-Menghin, s. 319, kuv. 1 a, ja Cederhvarf, SMYA XXVI, t. IV), sekä puvun osia jäljittelevät piirrot (8955:130) viittaavat toistaiseksi tarkemmin selvittämättömään yhteyteen, kernaimmin ehkä jonkinlaiseen alkusukulaisuuteen, noiden eteläisten vastineiden kanssa.

Asutusalueella II:1 on siis kaksi asutuskerrosta, 1) vanhempi, varhaiskivikautinen, johon on luettava karkea koristeltu keramiikka, enin osa kivikalustoa, luulöydöt ja, muutamain epäilyin, savi-idolien katkelmat, ja jonka pohjaosa, n. 35 - 40 cm:n syvyydestä alkaen alaspäin, on säilynyt jotakuinkin sekoittumattomana, sekä 2) nuorempi luultavasti myöhäiskivikautinen, jonka aikuisia ohuita, enimmäkseen koristeettomia saviastianpaloja on sekoittunut kulttuurikerroksen pinta-osiin yleensä n. 35 cm:n syvyydelle asti, ja johon myös pienempi, tarkemmin määrittelemätön osa kivikalustosta, ainakin hioimista ja iskoksista, kuulune.

Kaivausalue II:2,

=====

n. 51 metriä etelään kaivausalueesta II:1 ja samassa ruudutusjärjestelmässä kuin se, käsitti vain n. 17 m². Luonnonsuhteet ja maanlaatu kuten edellisellä kaivausalueella. Korkeus meren pinnasta 43,34 - 43,01. Ks. karttaa 4, kuv. 8 ja 10 - 14 ynnä luettelo 8955:234 - 264. - Kulttuurikerros tällä alueella oli jo sangen heikonväristä, ruskeanharmahtavaa. Humus ja ruokamulta olivat yhteensä n. 20 cm, kulttuurikerroksen osalle jäi vain 10 - 20 cm. Koskematon hiekka alkoi yleensä 30 - 40 cm:ä syvässä. Alueen luoteiskulmassa alkoi kuitenkin vahvempivärinen maa, samantapainen,

kuin kaivauksessa II:1, punaruskeine ja sen alaisine likaisenharma-
ne kerrostumiseen, ehkäpä asuinkuopan nurkkaus. - Kaivauksen kohdalle,
ruutuihin XV - XVI:11 - 13, osui iso kiviliesi (kuv. 10 - 14), pyö-
reähkö, 1,65 x 1,75 m laaja ja aivan ehyenä säilynyt. Liesikivet
alkoivat n. 30 cm:n syvyydessä pinnan alla. Useat reunakivet oli-
vat puolipystyssä, ulospäin kaltevassa asennossa. Hiiltä oli vah-
vasti kivien lomassa. Liesi on rakennettu ison maakiven juurelle,
joka kokosi lämpöä, oli koilliseen päin tuulensuojana ja kenties
tukena liettä mahdollisesti ympäröineessä kodassa. Päällimmäisten
liesikivien tyven tasoilla oli ympäröivä hiekkamaa jo melkein puh-
dasta. Siinä ja vielä ruuduissa XVII:11 - 12 saattoi huomata jälkiä
kovemmasta, ikäänkuin savesta ja hiekasta polkeutuneesta ohuesta
kerroksesta (8955:264), joka kenties merkitsi muinaisen kodan per-
mantoa (vrt. Lindqvist, Fornvännen 1916, s. 167). Liesi jätettiin
purkamatta. - Löydöt (8955:234 - 264) olivat siksi niukkoja ja
siksi sekaisin verraten ohuessa kulttuurimaassa, ettei niiden nojal-
la yksinään olisi voinut tehdä johtopäätelmiä niiden eri-ikäisyydes-
tä. Kahden edellisen kaivausalueen antamien opetusten valossa saat-
taa kuitenkin täälläkin erottaa kaksi asutuskerrosta: karkeat ja
huokoiset saviastianmurut ja sädekiviliuske-iskokset kuuluvat nummen
vanhimman asutuksen muistoihin, ohuet, tiiviit koristamattomat savias-
tianpalat taas nuorempiin, myöhäiskivikautisiksi oletettuihin asutus-
jätteisiin. Lieden päältä talteen otetut löydökset (8955:254 - 258)
viittaavat siihen, että liesi on paikan ensimmäisten asukkaiden te-
koa. Näiden löytöjen joukossa on myös jokunen saviastianpala (8955:
258), joka voi olla kivikautta nuorempikin ja siis merkinä kol-
mannestakin ehkä kaivauksessa I tavattujen myöhäisimpäin löytöjen
kanssa samanikäisestä heikosta asutuskerroksesta paikalla. Ruudusta
XV:9 löytyi 30 cm syvästä poltettu savihelmi (8955:237), joka on
mahdollisesti myös kivikautta nuorempi, joskin sen asema verraten
syvällä kulttuurikerroksessa ja sen savenlaatu parhaimmin viittaavat
yhdenikäisyyteen myöhäiskivikautisena pitämämme keramiikan kanssa.

Koekaivaus III,

mäen eteläisellä alavierteellä, n. 14 m lounaaseen kaivauksesta II:2
käsitti vain 6 m. Korkeus yli meren pinnan on 41,94 - 41,69. Alue

on siis n. metriä ylempänä kuin kaivausalue I. Pintaturve ja sen alainen multamaa olivat yhteensä n. 20 cm paksut; sitten alkoi n. 20 cm vahva kerros karkeata hiekkaa, joka lähinnä multamaata oli likaisen väristä. Vaalea, savensekainen pohjamaa tuli vastaan 40 cm syvässä. Varsinaista kulttuurikerrosta ei saat-
tanut erottaa. Saviastianpaloja löytyi vain kaksi, molemmat myö-
häiskivikautista lajia; muitakin löytöjä oli ylen niukasti; säde-
kiviliuskesiruja voidaan sentään pitää merkkeinä siitä, että num-
men varhaisin asutuskerros hyvin heikkona ulottuu tänne asti
(kartat 2 ja 5, 8955:265 - 268).

Y l e i s t ä .

Korkeusmittaus aloitettiin tarkkavaakituksen kiintopisteestä n:o 296 Paimionjoen rautatiesillan korvasta (korkeus yli N.N:n 11,404 m). Kiintopisteeksi Toispuolojannummella valittiin iso maa-
kivi Keski- ja Nummentalon rajaviivalla, hiekkakuoppaan johtavan tien eteläpuolella (ks. karttaa 2). Kiven laelle hakattiin kehän muotoinen merkki, jonka korkeudeksi saatiin 45,58 m yli N.N:n. Mäen laki on tuskin tätä pistettä ylempänä. Eri kaivausalueiden korkeusmitat on jo mainittu kukin kohdallaan. Rantaviiva jäi kai-
vauksien nojalla tarkalleen määräämättä - se olisi parhaiten sel-
ville saatavissa jatkamalla kaivausta I länteenpäin - mutta, ku-
ten kaivausalueen I selostuksessa mainittiin, tulee löytöjen ala-
rajaksi jotakuinkin 40 - 40,5 m; ylärajaksi tulee taas m.m. kai-
vausalueen II:1 mukaan arvioiden n. 45 m. Vahvinta näyttää kult-
tuurikerros olevan n. 44,5 - 43,5 m:n korkeuskäyrien välimailloilla.

Suhde merenrantaan. Varhaisimman asutuksensa aikana on Tois-
puolojannummi ollut ilmeisesti meren rannassa, saarena tai nieme-
nä (ks. karttaa 1). Löytöjen alaraja on nimittäin n. 86% Ram-
sayn litorinarajasta, mikä tulee hyvin lähelle muiden samanikäis-
ten asuinpaikkain (Espoo - Sperrings, Kiikoinen, Uusikirkko Vp.1.
Lapträsk y.m.) n. 80:n korvissa olevaa vastaavaa prosenttia.
Kalastuksesta ei löydöissä tosin ole suoranaisia merkkejä, luut-
kin näyttävät nisäkkäiden ja lintujen luilta, mutta tuskin tar-

8696:4 - 6, 8955:1 - 269

	Kaiv.I	II:1	II:2	III	Hajal.	Yht.
Poikkikirveitä	1	-	-	-	-	1
Kourutalttoja	-	1	-	-	-	1
Kaitatalttoja	-	1	-	-	-	1
Sädekiviliuskeiskoksia ja -aseiden kappaleita	3	63	8	5	3	82
Muita kiviaseiden kappaleita	4	6	1	-	-	11
Hiottuja kiviä y.m.s.	1	2	-	-	-	3
Iskukiviä	1	1	-	-	-	2
Kuutiökiviä (rautakaut.?)	2	-	-	-	-	2
Hioimia (ehyitä ja paloja)	15	24	5	1	1	46
Pii-iskoksia	3	-	-	-	-	3
Kivilaji-iskoksia	35	92	14	2	4	147
Vuorikristallikaapimia	1	-	-	-	-	1
Vuorikristalli-iskoksia	3	-	-	-	-	3
Kvartsikaapimia	1	1	-	-	-	2
Kvartsi-iskoksia	60	164	24	6	2	256
Varhaiskivikautisia saviast.pal. ..	18	409	12	-	13	452
Myöhäisiä saviast. pal.	375	388	25	2	2	792
Savi-idolien katkelmia	-	5	-	-	-	5
Samoin, epävarmoja	-	3	-	-	-	3
Palaneita savipaakkuja	-	13	-	-	-	13
Savihelmiä	-	-	1	-	-	1
Luuesineiden katkelmia	-	1	1	-	-	2
Palaneita luumuruja	x	∞	x	-	-	∞
Punaväriä	-	x	-	-	-	x
Hiiliä	x	x	x	-	-	x

vinnee epäillä, että sitä on tärkeänä elinkeinona harjoitettu. Nummen vahvin kulttuurikerros tulee kuitenkin n. 3 - 4 metriä oletettua rantaviivaa korkeammalle. Ehkäpä se on asuinkuoppineen muistona talviasutuksesta, joka pysytteli ylempänä harjulla, etäämpänä rannasta. - Nuoremman, myöhäiskivikautiseksi oletetun asutuksen aikana - sitäkin vielä nuoremmasta puhumattakaan - ei nummi ollut enää välittömästi rannassa, joskin merenlahti Paimionjoen laaksossa lienee vielä ulottunut sen kohdille. Nummea ympäröineet savimaat olivat jo suurimmaksi osaksi kohonneet vedestä kuiville tarjoten tilaisuutta maanviljelykseen, jota silloin jo, muualta tavattujen jauhinkivilöytöjen mukaan, on harjoitettu. Mikäli puhealaisten löytöjen aikamääräys on oikea, on Toispuolojannummella siten ensi kertaa meillä tavattu kivikauden loppujaksolta johtuva asuinpaikka, joka (päinvastoin kuin Kiukaisten ja Harjavallan, Maarian-Kärsämäen ja Espoon Finnsin asuinpaikat) ei ole välittömästi veden partaalla. Edeltäneellä vasarakirveskulttuurin ajalla valittiin asuinpaikka sitävastoin usein, ehkä useimmiten, etäämpää vedestä, hiekkamailta, sopivien saviperäisten viljelysmaiden keskeltä tai reunalta, kuten varsinkin Kirkkonummen löydöt selvästi todistavat. Toispuolojannummen myöhäiskivikautiset löydöt osoittaisivan näin ollen, että tätä vasarakirveskulttuurin ajan tapaa ei seuraavalla, kivikauden nuorimmalla periodilla, oltu vielä kokonaan hyljätty.

Toispuolojannummen löytöjen laatu ja luku selviää pääpiirteittäin viereisestä taulukosta. Kiviaseissa ovat vallalla lounaissuomalaisien asuinpaikkojen maasälpäporfyriitti-tyypit eli n.s. Jäkärän muodot (sidekouruaseen katkelma 8955:4, poikkikirves 8955:79 y.m.) ja varsinkin sädekiviliuskeaset, joita on kaksi ehyttä (alueelta II:1) sekä lisäksi runsaasti iskoksia, varsinkin alueelta II:1. Sädekiviliuskeasethan ovat varhaisimman kivikautisen keramiikkamme tavallisimpia seuralaisia, jotavastoin esim. Jäkärässä tämän kivilajin käyttö ei ole yleistä (alueelta I on tätä kivilajia jo sangen vähän, kenties siksi, että tämän alimman kaivausalueen asutus on jo kaivauksien II löytöjä hieman nuoremmalta ajalta).

Arvatenkin on tästä kivilajista tehtyjä aseita tuotu Etelä-Suomeen jostain pohjoisempaa valmiina, sillä sädekiviliuske-iskokset näyttävät pienestä koostaan ja hiontamerkeistä päättäen olevan enimmäkseen siruja ehyistä kiviaseista. Iskukivistä on pari, kuten jo sanottu, ehkä kivikautta nuorempaa kuutiokiveä. Hioinaineisto on yleensä samanlaista, kuin länsisuomalaisilla kampakeramisen kulttuurin asuinpaikoilla; kiertohiontaa on ehkä kolmessa palassa näkyvissä (vrt. edellä); alueen I muutamista nuoremmista hioimista oli jo puhe. Piitä on vain alueen I löydöissä (ks. edellä). Kivilaji-iskoksissa (sädekiviliuske-sirut ovat kaikki omassa sarekkeessaan erikseen) ovat Länsi-Suomen kivikautisilla asuinpaikoilla tavalliset, kovat porfyriittiset kivilajit vallitsevina. Kaunista vuorikristallia on vain kaivauksesta I (ks. edellä). Keramiikasta, savi-idooleista, -helmistä ja -paakuista on jo edellä tehty selkoa kunkin kaivauksen kohdalla erikseen. Pienet, palaneet luuesineiden katkelmat (8955:113, 250) kuuluvat jo löytösuhteista päättäen paikan vanhimpaan asutuskerrokseen.

Kaivauksia Toispuolojannummella on jatkettava, eikä vain hiekanoton uhan vuoksi vaan muinaistieteellisistäkin syistä. Harvinaisten savi-idolien katkelmat jo vaativat tätä. Olisi saatava selkoa siitä, minkälaisia nämä idolit ovat kokonaisina olleet, ja niiden aikamääräys olisi saatava tarkistetuksi. Samoin kaipaa myöhäiskivikautisena pitämämme paikan nuoremman asutuskerroksen ikäasema varmistusta. Lisäksi on huomattava, että paikalta ensimmäisenä talteenotettu saviastianpala (2414:22) näyttää kuuluvan n.s. tyyppilliseen kampekeramiikkaan, sen nuorempaan hienostuneeseen vaiheeseen, vastaten esim. Jäkärälän keskimäisen vyöhykkeen ja Nousiaisten Kukonharjan löytöjä. Tämän tyylistä keramiikkaa ei kaivauksissa tavattu nyt ensinkään. Mahdollisesti piilee sitä harjun lounaisella alarinteellä, missä n.s. hautakuoppia, jollaisesta pala mainitaan löydetyksi, on eniten. Ja lopuksi olisi ehkä tutkittava, onko noilla nummen "hautakuopilla" sittenkin ehkä jotain muinaistieteellistä merkitystä.

Toispuolojannummen tutkimukset suoritin syyskuun 15 - 23 p:nä 1928.

Arne Europaeus

Kartta 1. Paimio, Toispuolejannummi ja Alhola
Ruusu A. Euroacealin kartoitukseen v. 1928.

IX18

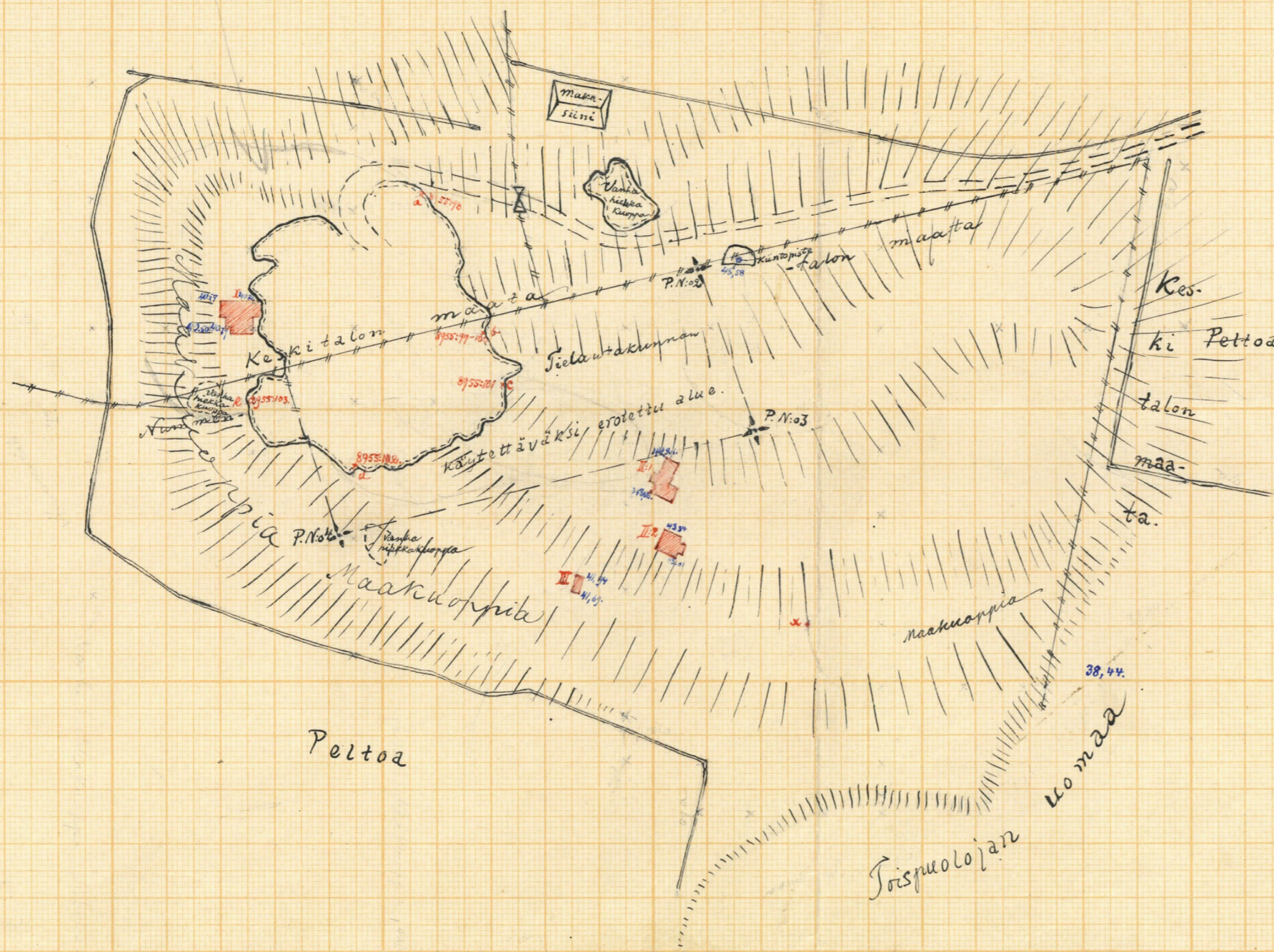
1:42000.

× Toispuolejannummi.
× Alhola.

Paimion
kunnan
maata

Peltoa

Peltoa

Peltoa

Toispuolojan

uoma

Kartta 2

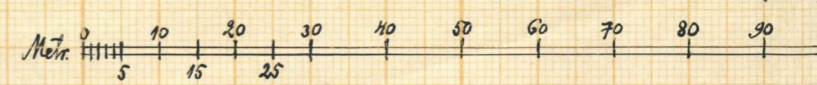
PAIMIO, ASKALAN
kylä.

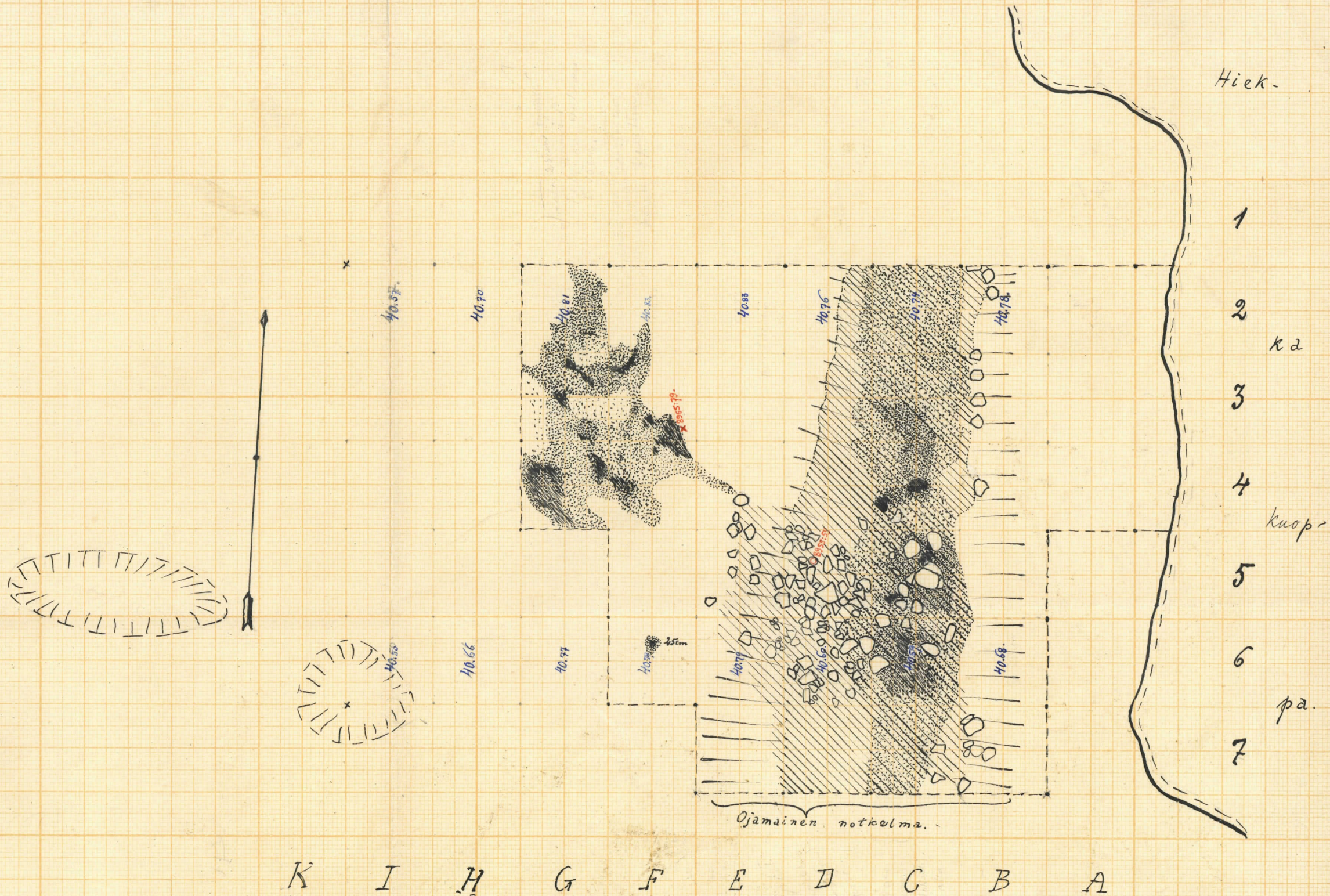
Toispuolojan nummen

Kivikautinen & suin pihka

Kart. A. Europaus 22-23/1928
1mm = 1m.

- Kaivausalueita
- Koekuoppia, joista löytöjä
- x 8955:99-103. Haja löytöjä.
- 45,58-40,57 Korkeusmittoja m ylä meren (N.N.)

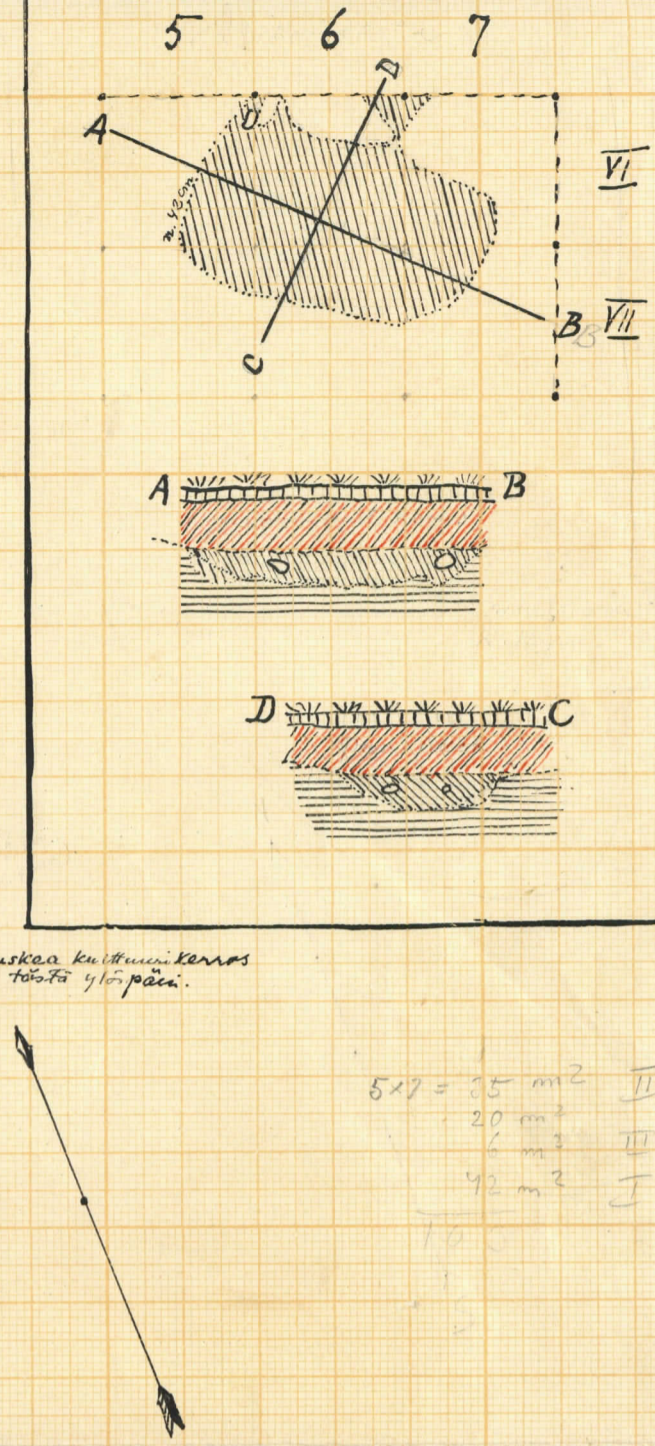
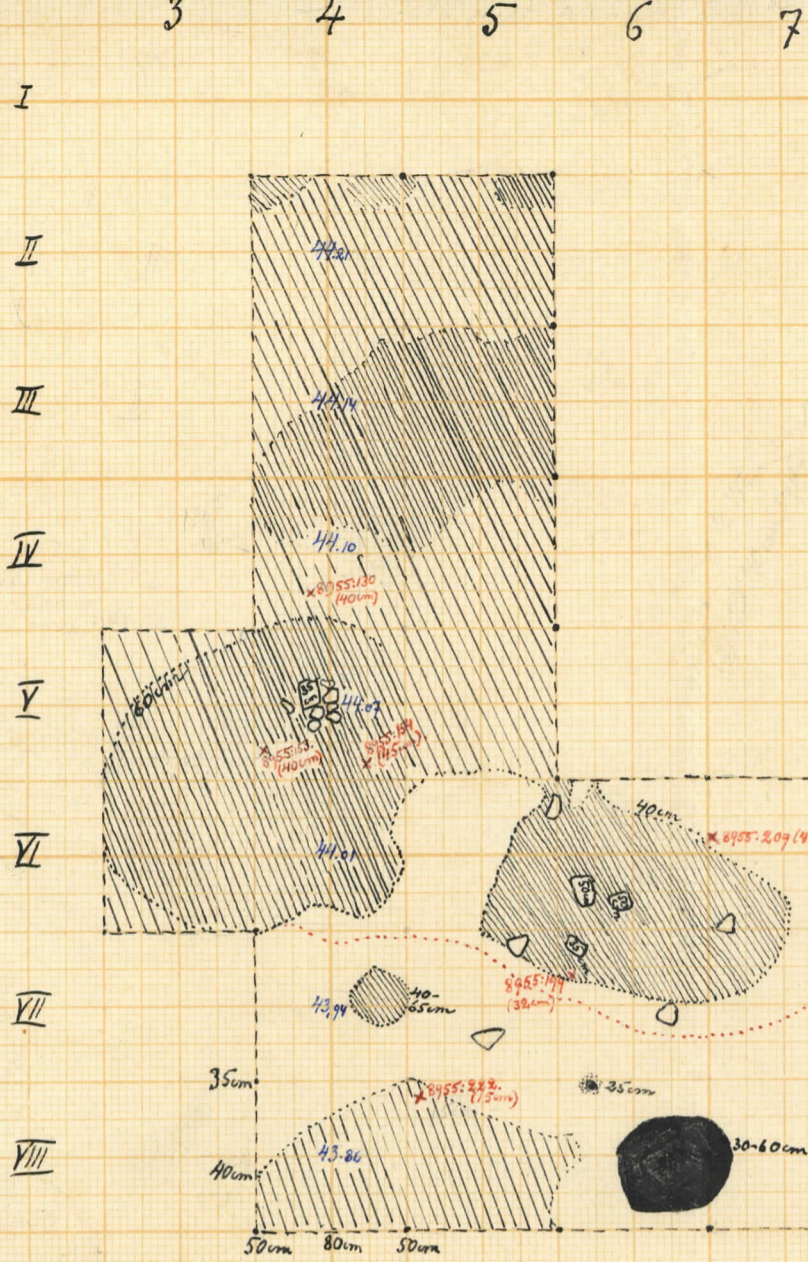

Kartta 3.
Kaivausalue T.

Paimio
Askalan kylä, Toispuolajan nummen
Kivikautinen asuinpaikka, Tutk. A. Euroopan kyllä 1928
2cm = 1 metr. = 1:50.

- /// Multamainen ylempi kult.kerros
- Noki maata (syvällä)
- Hülta (")

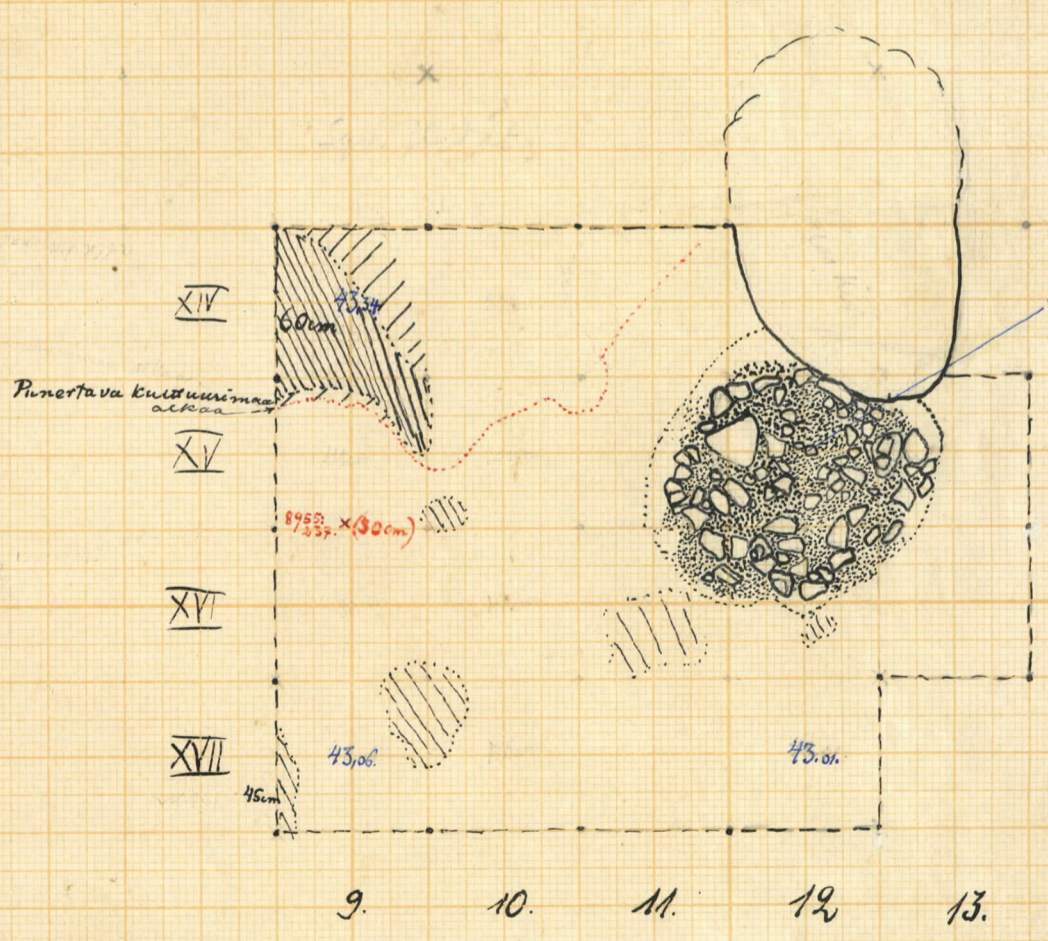

$5 \times 7 = 35 \text{ m}^2$ II
 20 m^2 III
 6 m^2 IV
 42 m^2 V

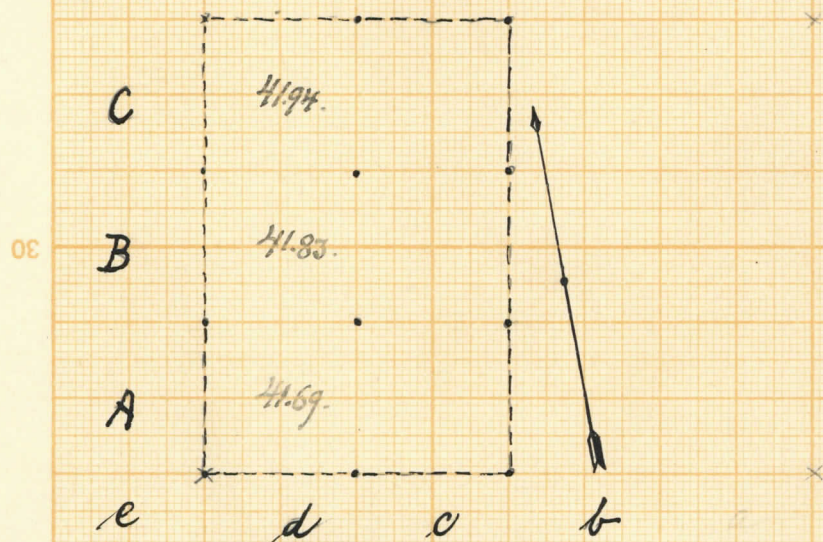
Kartta 4.
 Paimio
 Askalan kylä, Toispuolajan-
 nummen kivikautinen asuin-
 paikka
 Kaivausalueet II:1-2
 1:50. 2cm = 1m

A. Ruopalaus syysk. 1928.

- Ruskean-punainen kulttuurimaa.
- " " " " -n raja.
- Kulttuurikerroksen pohjaosa multamainen.
- Nokimaata (ja tulisiöissä hiiltä)
- Hülikekälaitä (paitei tulisiöissä)
- Hiilisiöjua

Kortti 5.

Paimio, Toispuolojen nummi.

Koekäiväns III v. 1928. A. Euroopalus. km = $\frac{1}{2}$ m.

Paimio, valok. A. Europaenus 1928.

Näköala Paimion Askalan kylästä lounaaseen päin.^{6950.}
Taustalla Hakolinnan vuori ja sen edessä, vasemmalla
puolella, Helstbergin kartano, jonka maalta on löydetty prons-
sikiviä (vt. Ho14:2).

17/9. 1928.

Paimio, Näköala Askalasta (Helstberg, Hakolinna). No. 1928.

1. Toispuolajannummi Askalan Kyläkujalta, etelälounaasta.⁶⁹³⁸
Hiekkakoppa on mäen vasemmassa päässä, sillä kohden,
missä metsä on harvinta. 16./9. 1928.

2. Toispuolajannummi Askalan Mitalon luota, jokseenkin
lounaasta. Taustalla mäen vasemmalla puolella näkyy
Nummitan rakennus. Mäen edessä Toispuolajan uoma.⁶⁹³⁹
16./9. 1928.

3. Toispuolajannummi Lännestä⁶⁹⁷⁰ (Nieman länsiluoteelta), läheiltä Paimion jokea törmää. Etualalla Toispuolajannummiä.
16./9. 1928.

4. Näköala Toispuolajannummielta, Kairausalueen I eteläpuolelta jokeenkin kaakoon päin. Etualalla näkyy tiekkakuopan reunan leikkaamia hautioita (x).⁶⁹⁷¹ 23/9. 1928.

5. Toispuolajannummen tiekkakuoppa edustaan päin. Taustalla: x kairausalue I.
22./9. 1928.

6. Kivilatamus kaivausalueella I, ⁶⁹⁴²
etelästä päin. 18/9. 1928.

7. Sama kuin yllä, ⁶⁹⁴³
koillisesta päin. 18/9. 1928.

8. Kaivausalue II lännestä päin. Väkeä on sekä ylempänä⁶⁹⁴⁴ (vasemmalla) n. ruutujen IV-VI: 4-5 kaudella että alempana (oikealla) liedenisjän luona, ruutujen XIV-XVII: 9-12 ympärillä.
23./9. 1928.

9. Kaivausalue II, ruudut VI-VIII: 4-7,⁶⁹⁴⁵ lännestä päin. Tasaempaa vasemmalla oletettu asuinkuoppa ja oikealla hiilikuoppa. Etualalla näkyy kummassakin kulmassa "asuinkuoppa" (?) nurkkaa, keskellä pieni kulttuurimaakuoppa (vrt. Kaithaan).
20./9. 1928.

10. Kaivausalue II, kunnat XIV-XVII: 9-13, goks. ⁶⁹⁴⁶
luoteesta päin. 22/9. 1928.

11. Liesi kaivausalueella II, kunnissa XV-XVI: ⁶⁹⁴⁷
11-13, luoteesta päin. 21/9. 1928.

12. Sama kuin yllä, länsilounasta päin. ⁶⁹⁴⁸
21/9. 1928.

W

13. Liesi kaivausalueella II, ruuduissa ⁶⁹⁴⁹ XV-XVI.
M-13, länsilounaasta päin.
21. 9. 1928.

14. Laina kuin yllä, ylhäältä päin, lieden kat-
tispuolella olevat kivet nähtynä. Osa
liettä jää kiven taakse. "Turun Sanomain" otat-
tama valokuva (21. 9. 1928).